

φθῆ; Εἰς ποῖον ἀπαίσιον ἄγκιστρον εἶναι προσηλωμένον τὸ ἐλκῦον αὐτὴν δέλεαρ; Ὁ Ῥωμαῖος καθὼ ἐχθρὸς τῆς οἰκογενίας της δὲν δύναται νὰ τὴν πλησιάσῃ. Ἐκείνη, ἂν καὶ τὸν ἀγαπᾷ ἐξίσου, δεσμεύεται ὑπὸ τῆς αὐτῆς καὶ μείζονος ἀνάγκης. Ἀλλὰ τὸ πάθος δίδει αὐτοῖς ἰσχύν. Αἱ πολύτιμοι στιγμαὶ ἐπέστησαν, καὶ ἄφατοι ἡδοναὶ μίγνυνται μετὰ πικροτάτων φόβων, μετ' ὀδυνηροτάτων τρόμων. »

ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΠΡΑΞΕΩΣ

ΟΙ ΡΩΜΑΙΟΙ ΔΟΥΛΟΙ

ΚΑΙ

Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ

(Συνέχ. Ἰδε φυλλ. 4)

Ἀπὸ τοῦ ὄχλου τῶν ἀγρῶν μεταβαίνομεν ἤδη εἰς τὸν ὄχλον τῶν πόλεων, τοὺς δούλους καὶ ἀπελευθέρους, ἐξετάζοντες ἂν αἱ τάξεις αὗται ἐφάνησαν εὐνοϊκώτεραι τῶν ἀγροτῶν εἰς τὴν χριστιανικὴν ἀλήθειαν καὶ ἡσπάσθησαν τῷ ὄντι αὐτὴν ὡς ἄγγελον ἐλευθερίας.

Περὶ τῆς καταστάσεως καὶ τῶν ἠθῶν τῶν Ῥωμαίων δούλων πλεῖστα ὅσα ἐγράφησαν ὑπὸ τοῦ Montesquieu, τοῦ Mommsen, τοῦ Friedländer καὶ ἄλλων, ὧν τὰ συγγράμματα εἰσὶν ἐκάστῳ πρόχειρα καὶ γνωστά. Ἀντὶ λοιπὸν νὰ σταχυολογήσωμεν ἐξ ἀγροῦ τοῖς πᾶσι προσιτοῦ, προτιμῶμεν νὰ παραθέσωμεν ἀκεραίαν καὶ ἀνεπαφον τὴν πιστὴν, τὴν φωτογραφικὴν οὕτως εἶπεῖν, εἰκόνα τοῦ Ῥωμαίου δούλου τῆς παρακμαζούσης αὐτοκρατορίας, οἷαν εὐρίσκομεν αὐτὴν ἐν συγχρόνῳ μνημείῳ, ὅπερ καίτοι ἄξιον μελέτης πολλῆς ἔμειναν, ἄγνωστος πῶς, εἰς ὀλίγους γνωστόν. Τὸ μνημεῖον τοῦτο εἶναι σατυρικὴ κωμῳδία ἐπιγραφομένη «Κουήρολος,» παρασταθεῖσα τὸν τέταρτον Μ. Χ. αἰῶνα, σύγχρονος δηλ. τοῦ Βασιλείου, τοῦ Γρηγορίου, τοῦ Αὐγουστίνου, τῶν τελευταίων μαρτύρων τοῦ θριαμβεύοντος ἤδη χριστιανισμοῦ. Ἐνῷ ἡ μεγάλη αὕτη ἀνάπλασις μετέβαλε τὰ

πάντα περὶ αὐτὴν, ὁ δούλος εἰκονίζεται ἐν τῇ κωμῳδίᾳ ταύτῃ ψυχῇ ἔτι καὶ σώματι προσηλωμένος εἰς μόνας τὰς ἀπολαύσεις τῆς σαρκός. Ἐκάστη λέξις τοῦ κατωτέρω παρατιθεμένου μονολόγου τοῦ δούλου Παντομάλλου εἶναι ἐξόμνησις τῶν κακιῶν τῆς εἰδωλολατρίας καὶ βλασφημίας κατὰ τῶν ἀρετῶν τοῦ χριστιανοῦ. Ὁ δούλος ἐκθέτει μετὰ κυνικῆς ὑπερηφανίας τοὺς κώμους, τὰς κραιπάλας, τὰς κλοπὰς καὶ τὰς αἰσχροτήτας του. Οὐ μόνον οὐδὲν παραλείπει ἐξ ὧν ἔπρεπε νὰ ἐμπλήσωσιν αὐτὸν αἰσχύνης, ἀλλὰ καὶ περιγράφει ταῦτα μετὰ ματαιόφρονος ἐπιδείξεως διηγείται τοὺς νυκτερινούς αὐτοῦ πότους ἐξ οἴνου κλοπιμαίου, τὰ ὄργια ἐν τῷ λουτρῷ μετ' ἀναιδῶν θεραπαινίδων· ὑβρίζει τὸν αὐθέντην τοῦ ὁποίου καταστρέφει τὴν περιουσίαν καὶ τέλος καταλήγει εἰς τὴν ἀπολογία τῆς δουλείας, τῆς ἀκόπως καὶ ἀνεξόδως ἱκανοποιούσης πάσης τὰς κτηνώδεις ἐρέξεις του. Ἀλλὰ τὸ χωρίον τοῦτο, καίτοι μακρὸν καὶ παρεκτρεπόμενον ἐνίοτε τοῦ προκειμένου, παραθέτομεν ὁλόκληρον, διότι ἠθέλομεν ζημιώσει τὸν ἀναγνώστην ἀκρωτηριάζοντες τοιαύτην ἐντελὴ καὶ ἀριστοτεχνικὴν εἰκόνα τῆς ἐσχάτης ἐξαχρειώσεως τῶν καθαρμάτων, τὰ ὅποια ἐτόλμησαν ἰδεολόγοι τινὲς νὰ παραστήσωσιν ὡς τοὺς πρώτους μάρτυρας καὶ ὁμολογητὰς τῆς χριστιανικῆς μεταρρυθμίσεως.

ΠΑΝΤΟΜΑΛΛΟΣ (δούλος)

«Εἶναι πράγμα πασίγνωστον καὶ πανθομολογούμενον ὅτι ὅλοι οἱ αὐθένται εἶναι ἀχρεῖοι ἄνθρωποι· ἀλλ' ὁ ἐμὸς αὐθέντης ὑπερβαίνει πάντας κατὰ τὴν κακίαν. Ἀληθὲς εἶναι ὅτι οὐδέποτε μὲ ἔδραψεν ἢ μὲ ἐκκαποίησεν· ἀλλ' ἡ ἰδιοτροπία αὐτοῦ δὲν ἔχει ὅρια. Ἄν ὑπεξαίρῃσωμεν ἐκ τῆς οἰκίας τὸ παραμικρὸν σκεῦος, ἐν ἀργύριον, μᾶς ὑβρίζει καὶ θεωρεῖ τοῦτο ὡς ἐγκλημα ἀσυγχώρητον· ἂν θραύσωμεν ἄγγεϊόν τι, μᾶς ἀποκαλεῖ ἀπροσέκτο· ἂν τὸν χειμῶνα βαρυνθῶμεν ἐνίοτε νὰ φέρωμεν ξύλα καὶ ρίψωμεν εἰς τὸ πῦρ τράπεζάν τινα ἢ θρανίον καὶ πάλιν ὀδύρεται καὶ θυμόνει· ἂν ἀρήσωμεν ἀναικτὴν θύραν τινὰ μᾶς κρᾶζει νὰ κλείσωμεν αὐτήν· ἂν τρύπα τις

ἀνοιχθῇ εἰς τὴν ὄροφὴν καὶ εἰσέρχεται βροχὴ εἰς τὸν κοινῶνά του, ἀπαιτεῖ νὰ φράξωμεν αὐτὴν ὁ ὀχληρὸς οὗτος καὶ ἀνυπόφορος ἄνθρωπος. Καὶ δὲν εἶναι τοῦτο μόνον· σημαίνει ἰδίᾳ χειρὶ ὅσα χρήματα δίδει ἡμῖν διὰ τὰ ἐξοδα τῆς οἰκίας, καὶ ὅσα δὲν δαπανηθῶσιν ἀπαιτεῖ νὰ τὰ ἐπιστρέψωμεν. Ὅσακις δὲ ἐπιχειρήσῃ ὁδοιπορίαν πόσον φορτικὸς εἶναι! Ἄν φθάσκοντες τὸ ἐσπέρας εἰς τὸ ξενοδοχεῖον πῖωμεν μέχρις εὐθυμίας καὶ τὴν ἐπιούσαν κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀναχωρήσεως εὐρεθῶσιν αἱ ἅμαξαι ἐν ἀταξίᾳ, αἱ ἡμίονοι χωλαίνουσιν, ὁ ἡνίοχος οἰνοβαρὴς καὶ τὰ σάγματα ἀνεστραμμένα, καὶ πάλιν διὰ ταῦτα μεριψιμοίραι καὶ παράπονᾳ ἀτελεύτητα. Ἀλλὰ τὸ φοβερώτερον ἐλάττωμα τοῦ ἀνθρώπου τούτου εἶναι ἡ ὑποκρισία· ὅσακις ὑποπτεύσῃ κατὰχρησίν τινα τῶν δούλων του σιωπᾷ κατ' ἀρχὰς καὶ κατασκοπεύει μέχρις οὗ συλλάβῃ αὐτοὺς ἐπ' αὐτοφώρῳ. Οὐχ ἥττον ἀνυπόφορος εἶναι καὶ ἡ ἀποστροφή αὐτοῦ πρὸς τὴν μέθην· ἐκ πρώτης ὥσεως διακρίνει τὸν μέθυσον δούλον καὶ πόσον οἶνον ἔπιε καὶ ἐκ τίνος ἀμφορέως· τὸ δὲ περιεργότερον ὀργίζεται καὶ ἀποκαλεῖ αὐτὸν ψεύστην ἂν ἰσχυρισθῇ ὅτι ὕδωρ μόνον ἔπιε. Πόσον δὲ ὀχληρὰ εἶναι καὶ ἡ ἄκρα αὐτοῦ ἀγάπη πρὸς τὴν καθαριότητα! ἀηδιάζει διὰ μυῖαν πεσοῦσαν εἰς τὸν ζωμόν· ποτήριον ῥυπαρὸν, κηλὶς ἐλαίου ἢ κηροῦ ἐπὶ τῆς ἐθόνης, ἴσως ἀράχνης ἐπὶ τῆς ὀροφῆς, πάντα ταῦτα κινουσι τὴν χολὴν του. Πῶς εἶναι ποτε δυνατόν ν' ἀγαπήσῃ τις ἄνθρωπον τοιοῦτον, ὅταν μάλιστα εἰς τὰ ἄλλα του ἐλαττώματα προστεθῇ καὶ τὸ τῆς δξυδερκείας, δι' ἧς διακρίνει ἀμέσως τὰ ὑφ' ἡμῶν ῥηισθέντα νομίσματα καὶ ἀποκαλεῖ κωδηλείαν τὴν ἐλαχίστην ἐλκεῖν βάρους τοῦ χρυσοῦ ἢ ἀργύρου;

«Καὶ ἐν τούτοις καίτοι ὑπηρετοῦντες τοιοῦτον δεσπότην οὔτε δυστυχεῖς εἰμεθα οὔτε εὐήθεις, ὥς κηρύττουσιν οἱ ἀγαθοὶ ἐκεῖνοι ἄνθρωποι οἱ ταλανίζοντες τὴν τύχην μας καὶ ἐργαζόμενοι ὑπὲρ τῆς ἀφέσεως ἡμῶν. Ἡ ζωὴ τοῦ δούλου εἶναι εὐφρόσυτος. Τὸ πλεῖστον τῆς ἡμέρας κοιμώμεθα ἐπὶ τῶν ἀνακλιντῶν τοῦ προθαλάμου· ἀλλὰ τὴν νύκτα ἀγρυπνοῦμεν. Τὸ τελειότερον

ἔργον τῶν θεῶν εἶναι ἡ νύξ. Δι' ἡμᾶς ἡ ἡμέρα ἀνατέλλει ἅμα σβύσῃ ὁ ἥλιος εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἡ λυχνία ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ αὐθέντου. Τότε πράττομεν ὅ,τι θέλομεν. Οἱ ἐλεύθεροι πολῖται παρεύονται τὴν ἡμέραν εἰς τὸ λουτρὸν· ἀλλ' ἡμεῖς λουόμεθα τὴν νύκτα. Ἀφοῦ κλείσωμεν καὶ καλύψωμεν διὰ πυκνῶν παραπετασμάτων τὰς θύρας καὶ τὰ παράθυρα, φωτίζομεν τὸν λουτρῶνα διὰ λυχνιῶν καὶ λαμπάδων καὶ βυθίζομεθα εἰς χλιαρὰ ἀρώματα μετὰ τῶν θεραπαινίδων τῆς οἰκοδεσποίνης. Τὰ πάντα τότε περὶ ἡμᾶς εἶναι εὐφροσύνη, χαρὰ, ἐλευθερία καὶ ἀγαλλίασις. Αἱ τράπεζαι κύπτουσιν ὑπὸ τὸ βάρος κρεάτων καὶ λαγῶν, καὶ παρὰ τὴν πλευράν μου ἔχω γυμνὴν τὴν κορασίδα, ἣν ὁ αὐθέντης οὐδ' ἐνδεδυμένην τολμᾷ ν' ἀτενίσῃ φοβούμενος τὴν ζηλότυπον σύζυγόν του. Ἡ καλὴ παιδίσκη πρὸς μὲν τὸν αὐθέντην ὑποκρίνεται τὴν σεμνὴν, ἀλλὰ πλησίον μου μόνον ἐνδυμα θέλει τὴν λελυμένην κόμην τῆς Τὸ δὲ μέγιστον εὐτύχημα ἡμῶν τῶν δούλων εἶναι ὅτι ἀγνοοῦμεν τί ἔστι φθόνος ἢ ζηλοτυπία. Τὰ πάντα μεταξὺ ἡμῶν εἰσὶ κοινὰ· ἕκαστος κλέπτει κατ' ἰδίαν, ἀλλὰ τὰ λάφυρα μοιράζομεν ἀδελφικῶς. Ἡμεῖς παριστάμεθα εἰς πάσας τοῦ δεσπότη μετὰ τῶν φίλων του τὰς εὐωχίας, ἀλλ' οὗτος οὐδέποτε εἰσῆλθεν εἰς τὰς νυκτερινὰς τῶν δούλων συνεδριάσεις. Ὁ δεσπότης καὶ εὐθυμῶν καὶ συμποσιάζων σκέπτεται νὰ μετρήσῃ τὰς ἀπολαύσεις καὶ τὰς δαπάνας του πρὸς τὸ ἐτήσιον αὐτοῦ εἰσόδημα· ἀλλ' ἡμεῖς ὑπ' οὐδεμιᾶς τοιαύτης κατεχόμεθα φροντίδος. Ὅλοι αἱ νύκτες τοῦ ἐνιαυτοῦ εἶναι διὰ τοὺς δούλους ἡμέραι ἐορτῆς, κρονίων, λυκαίων, παληλίων, κώμων καὶ συμποσίων. Διὰ τοῦτο πολλοὶ ἐξ ἡμῶν ὑποκρινόμενοι ἀγάπην πρὸς τὸν αὐθέντην, ἀποποιούμεθα τὴν προσφερομένην ἐλευθερίαν, διότι πῶς εἶναι ποτε δυνατόν ἐλεύθεροι ὄντες νὰ ἐξαρκεσώμεν εἰς τὰς δαπάνας τοιαύτης ζωῆς;

Οὐδαμοῦ παρ' οὐδενὶ τῆς ἐποχῆς συγγραφῇ ἀπαντᾶται ζωηρότερα εἰκὼν τῶν οἰκιακῶν ὀργίων τοῦ τετάρτου αἰῶνος καὶ τῶν ἡθῶν τῶν δούλων ἐκείνων, οἵτινες ἀντὶ νὰ εὕρισκωσι βαρεῖας τὰς ἀλύσεις τῶν ἔζων εὐχαριστημένοι ἐν τῇ δουλείᾳ

των ὡς αἱ νῆσαι ἐντὸς τοῦ βορβόρου. Μετὰ τοιοῦτο τεμάχιον, οὕτω σαφῶς εἰκονίζον τὰς κακίας τῶν τότε δούλων ἐν ὅλῃ αὐτῶν τῇ γυμνότητι, περιττὸν εἶναι, νομίζομεν, νὰ μακρηγορήσωμεν ἀποδεικνύοντες ὅτι γενεὰ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν φιλήδονος καὶ διεφθαρμένη καὶ εὐρίσκουσα τὴν ἱκανοποίησιν πασῶν αὐτῆς τῶν ὀρέξεων ἐν τῇ δουλείᾳ καὶ τῇ εἰδωλολατρείᾳ, ἀδύνατον ἦτο νὰ προτιμήσῃ τὴν εὐαγγελικὴν διδασκαλίαν, τὴν κηρύττουσαν τότε ἄσπονδον πόλεμον κατὰ πάσης ἀπολαύσεως καὶ πάσης δεισιδαιμονίας. Ἐν τῷ χριστιανικῷ οὐρανῷ οὔτε Βάκχος ὑπῆρχεν ἀκόμῃ οὔτε Ἑρμῆς ἢ Πρίαπος, ἵνα ἐλκύσῃ ἀνθρώπους οἵτινες οὐδὲν ἄλλο ἐλάτρευον πλὴν τῆς μέθης, τῆς κλοπῆς καὶ τῶν κορασίδων. Τί εἶχον νὰ καρπωθῶσιν ἢ νὰ ἐλπίσωσιν οἱ τοιοῦτοι ἐκ τοῦ χριστιανισμοῦ; Τὴν ἐλευθερίαν; Ἀλλὰ καὶ ταύτης κατεφρόνουν, ἀφοῦ μάλιστα ἔπρεπε ν' ἀγοράσωσιν αὐτὴν δι' ἄλλης ὑποταγῆς, πολὺ βαρυτέρας, εἰς τὰ αὐστηρὰ παραγγέλματα τῆς χριστιανικῆς ἐγκρατείας καὶ σωφροσύνης. Τοιαύτης ἐλευθερίας μυριάκις ἦτο προτιμότερα αὐτοῖς ἢ οἰκία τοῦ δεσπότου μετὰ τῶν κλοπιμαίων ἀπολαύσεων καὶ τῶν νυκτερινῶν ὀργίων. Καὶ τῷ ὄντι βλέπομεν τοὺς Ῥωμαίους δούλους οὐ μόνον περιφρονοῦντας τὴν ὑπὸ τοῦ χριστιανισμοῦ προσφερομένην ἐλευθερίαν, ἀλλὰ καὶ ἀγρίως καταδιώκοντας τοὺς αὐτοκλήτους αὐτῶν συνηγόρους. Ἐνῷ ἐπίσκοποι τινες εἴτε ἐκ φιλανθρωπίας πρὸς τοὺς δῆθεν πάσχοντας καὶ καταπιεζομένους εἴτε καὶ ἐξ ἀπλοῦ προσηλυτικοῦ σκοποῦ ἐκήρυττον τὴν ἰσότητά καὶ τὴν χειραφέτησιν τῶν δουλευόντων, οὗτοι οὐδεμιᾶς ἡμέλουν εὐκαιρίας ἵνα βλάψωσι τοὺς χριστιανούς. Καὶ ἐν Ῥώμῃ, καὶ ἐν Γαλατίᾳ, καὶ ἐν Ἀφρικῇ καὶ πανταχοῦ τῆς αὐτοκρατορίας οἱ δούλοι κατεσκόπευον καὶ παρέδιδον εἰς τὸν δῆμιον τοὺς ὀπαδοὺς τῆς νέας θρησκείας, καταμηνύοντες αὐτοὺς οὐ μόνον ἐπὶ χριστιανισμῷ, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀνθρωποφάγους καὶ δίκην κυνῶν ἀσελγαίνοντας εἰς τὰς ὑπογείους αὐτῶν συνελεύσεις. Ἡ μαῦρη αὕτη ἀχαριστία δὲν ἤρκεσε νὰ ψυχράνῃ τὸν ζῆλον τῶν πρώτων χριστιανῶν, οἵτινες δὲν

ἔπαυον παρακινοῦντας τοὺς ἀσπαζομένους τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ πατρικίους εἰς χειραφέτησιν τῶν δούλων των. Ἀλλ' ἐφ' ὅσον ἠύξανεν ἡ ἐκ τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας ἡμερότης τῶν ἀνωτέρων τάξεων τῆς Ῥωμαϊκῆς κοινωνίας, κατὰ τοσοῦτον ὁ εἰδωλολάτρης ὄχλος καθίστατο αἰσχροτέρος καὶ αὐθαδέστερος. Αἱ καθεκᾶστην αὐξάνουσαι αὐτοῦ ἀπαιτήσεις ἠπέλουν κοινωνικὸν κατακλυσμὸν ὡς τὸν σπκράσσοντα σήμερον τὴν Γαλλίαν. Εὐτυχῶς ὅμως αἱ ἐπελθοῦσαι τότε ἀλλεπάλληλοι τῶν βαρβάρων εἰσβολαὶ ἐκώλυσαν τὴν πρόοδον τοῦ κακοῦ, ὑποβάλοῦσαι εἰς κοινὸν ζυγὸν τὸν τε δούλον καὶ τὸν δεσπότην.

(Ἔπεται τὸ τέλος).

ΕΜΜ. Δ. ΡΟΪΔΗΣ

Ο ΚΟΜΗΣ ΙΒΑΝΟΦΣΚΗΣ

ΔΙΗΓΗΜΑ

(1869)

Α'.

Ὁ χειμὼν τοῦ 1863 ἐπῆλθε βραδύς.

Οἱ ἄνθρωποι συνειθίσαντες νὰ ὑποδέχωνται αὐτὸν, τοῦ Νοεμβρίου ἀρχομένου, ἡσθάνοντο τὴν ἔλλειψίν του. Ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν περιέμενον νὰ ἴδωσι τὴν χιόνα πίπτουσαν, ἀλλ' αὕτη δὲν ἐφαίνετο· ὁσάκις δὲ ἔβλεπον τὸν οὐρανὸν καλυπτόμενον ὑπὸ μελανῶν νεφῶν, ἠγάλλοντο, ἐπειδὴ ἐνόμιζον ὅτι ἐγειρόμενοι τὴν ἐπιούσαν θὰ ἴδωσι τὴν γῆν ἐνδεδυμένην τὴν λευκὴν αὐτῆς στολήν· ἀλλ' ἠπατῶντο· διότι ἀντὶ χιόνος ἄνεμος μεσημβρινὸς πνέων διεσκόρπιζε τὰ νέφη, καὶ ἡ ἐπιούσα ἀνέτελλε φωτιζομένη ὑπὸ λαμπροῦ χειμαρινοῦ ἡλίου.

Ἡ χιών εἰς τοὺς συνειθίσαντας νὰ βλέπωσιν αὐτὴν ἀνά πᾶν ἔτος εἶνέ τι τῶν ὧν οὐκ ἄνευ.

Καὶ ὁ πενέστατος τῶν ἀνθρώπων ἐπιθυμεῖ αὐτὴν, χωρὶς παντάπασιν ν' ἀναλογίζηται ὅτι ἡ ποθεινὴ αὕτη χιών θὰ γείνη αἰτία νὰ παγώσῃ. Οὐδὲν κωλύει αὐτὸν ἵνα